

MOJCA DRČAR-MURKO*

Mafija in politika v Italiji

Sto let vzporednega življenja dveh oblasti

»V okviru postopkov, ki jih je odprlo palermsko tožilstvo proti mafijski združbi cosa nostra, niso bila obravnavana le vprašanja strategije poveljevanja in vojaške strukture te organizacije, ampak tudi njene korenine v civilni družbi in njeni odnosi s predstavniki državnih ustanov.«

Tako se začne obsežno gradivo, s katerim je javno tožilstvo v Palermu na Siciliji utemeljilo zahtevo po odvzemu poslanske imunitete doživljenjskemu senatorju italijanske republike Giulio Andreottiju, človeku, ki je bil v vseh 43 povojnih vladah, od tega sedemkrat premier, ki je posebej »večnost« krščanskih demokratov na oblasti v okviru medrazredno zasnovane množične krovne politične stranke in bil štiri desetletja nesporni predstavnik »narodnega duha« doma in navzven.

S tem je bilo formalno odprto obsežno poglavje italijanske zgodovine, ena najbolj presenetljivih oblik vzporednega življenja legalnih ustanov in podtalne države, ki jo je kdaj poznala kakšna sodobna evropska država. »Prav konvergenca interesov z mafijsko oblastjo je eden od najbolj pomembnih vzrokov za utrjevanje cose nostre in njene narave vzporedne oblasti in eden od vzrokov, zaradi katerih doslej ni bilo mogoče zatreti zločinstva«, so tožilci zapisali v preambuli h gradivu, s katerim so Andreottija obdolžili »sodelovanja v hudodelski združbi z mafijskim pečatom«.

Vendar ni bilo prvič v novejši zgodovini, da je kakšna uradna ustanova prišla do dokazov, da so sicilske politične elite našle nekakšno formulo skupnega življenja z organiziranim kriminalom. Senatna preiskovalna komisija za boj proti mafiji je leta 1963 napisala v svoje poročilo, da so trije najpomembnejši krščanskodemokratski politiki povezani z mafijo; eden od imenovanih je bil tedanji palermski župan Salvo Lima, najmočnejši predstavnik »Andreottijeve struje« krščanskodemokratske stranke na Siciliji, v popularnem jeziku celo njegov »podkralj«. Od tedaj je imel še vrsto odločilnih političnih funkcij, dokler ga niso pred dobrim letom v tipičnem mafijskem atentatu umorili, kar je zaradi kriminalistične preiskave, ki je sledila, pomenilo začetek konca tudi za zaščitnika Andreottija.

Med letom 1963, ko je bilo prvič zapisano Limovo ime kot zaupnika organiziranega zločina in letom 1993, ko se skupaj z obdolžitvijo Andreottija končuje tudi epoha prve italijanske republike, so bile napisane študije, objavljene knjige, nekatere od političnih ljudi z nižjih ravni so postavili pred sodišče in obsodili, toda nikoli analiza ni oplazila vrha, »rimske politike«. Ni bilo dokazov, ki bi vzdržali preizkušnjo na sodišču, pravosodje je samo arhiviralo zadeve ali pa je osumljenceposlanca branila poslanska imuniteta.

* Mag. Mojca Drčar-Murko, publicistkinja, dopisnica Dela v Rimu.

Obremenilne izjave so to pot tožilci (s pristankom preiskovalnih sodnikov) zbrali med zaslišanji mafijskih »spreobrnjencev«, nekdanjih članov organizacije, ki so se iz različnih razlogov odločili sodelovati z oblastmi. Nekatere izjave so iz zgodnjih osemdesetih let, nekatere so nedavne. Vse priče in dokazi iz prisluškovanja telefonom (to lahko tožilci proti domnevnim mafijcem delajo na podlagi izjemnih zakonov) vodijo k nesporni trditvi, da je bil Salvo Lima politični zaupnik mafije in je zanj opravljal »določene posle«. Tiste, ki jih je lahko opravil sam na Siciliji in večje, za katere se je moral obrniti na svojo »rimsko zvezo«. Priče iz mafijskih vrst so šele pred nedavnim spregovorile o konkretnih zvezah med politiko in mafijo, o katerih se je na splošno in teoretično vedelo že mnogo prej.

Tožilci so na podlagi izjav prič-očividcev postavili hipotezo, ki jo želijo v preiskavi preveriti in nato ali napisati obtožnico ali pa domnevo zavreči. Sklepajo, da je moralo med Limo kot »poverjenikom« in »rimsko zvezo« vladati politično somišljeništvo, trdni, hierarhični odnosi in znatna vzajemnost interesov. Moč »rimske zveze« je morala biti nujno večja od Limove, čeprav že njegova ni bila majhna glede na to, da je bil član ožjega vodstva krščanskih demokratov, vodja Andreottijeve struje na Siciliji in poslanec evropskega parlamenta. »Zveza« je morala biti na visokem položaju, da se je Lima lahko obrnil nanjo, ko je prenašal zahteve in želje. Na podlagi tega sklepa tožilci nadaljujejo, da je »rimska zveza« postala organski del mafije, ali pa je vsaj šlo za povezanost tiste vrste, v kateri so vladali odnosi osebne vpletenosti in so se odlikovali s trajnostjo in intenzivnostjo. Ko so sestavili vse prvine, so domnevali, da »rimska zveza« ni mogel biti nihče drug kot Andreotti; ena od prič-kolaborantov, nekdanji šofer »šefa mafijskih šefov« Totòja Riine, je nato Andreottija tudi imenoval kot udeleženca sestanka z Riino.

Stopnjo individualne kazenske odgovornosti bodo ugotovili na sodišču, še pomembnejši pa se zdijo sklepi, s katerim bi želela družba na podlagi novih odkritij razdreti zvezo z minulim obdobjem in prodreti v številne nepojasnjene dogodke in skrivnostne zločine. Iz doslej znanih gradiv in primerjav med njimi je že mogoče sklepati, da bo odgovornost posameznikov težko ugotoviti – dogodki so časovno odmaknjeni, očitvidci zvečine mrtvi, pričevanja indirektna, priče nekdanji mafijski morilci – mnogo laže pa bo dobiti splošen pregled zakonitosti odnosa med organiziranim zločinom in politiko. Brez pridržkov lahko govorimo o zakonitostih tega razmerja, ker so trajale več kot sto let, čeprav so vmes doživljale spremembe glede na to, kako se je spreminjal položaj Italije in dežela sama.

Tradicionalna in moderna mafija

Analiza je razdeljena v grobem na dve obdobji, ki sta med seboj kakovostno različni: prvo, obdobje tradicionalne mafije, zajema obdobje od združitve Italije do šestdesetih let našega stoletja, z izjemo fašizma, ki je mafijo kot konkurenčno oblast ostro preganjal in mu sledi drugo obdobje moderne, gangsterske mafije.

Ko sociologi govorijo o tradicionalni mafiji na polovici prejšnjega stoletja, že omenjajo, poleg njenega znanega vidika nasilništva, tudi poti, po katerih se je povezovala z institucijami države. Zaradi svojega temeljnega »filozofskega« izhodišča – vzdrževanje reda in miru, obramba tradicionalnih vrednot ruralne družbe in prepričana religioznost – so bile namreč »spoštovanim možem« (uomini di rispetto) občasno zaupane tudi javne zadolžitve. To ni bilo povsem nelogično, če vemo, da je tradicionalna mafija načelno težila k omejitvi individualnega nasilja in

k podreditvi slednjega skupnemu kriteriju prisile, kar je v bistvu koncept prava, le v svoji protipravni obliki.

»Združbe častnih ljudi« – izraz je iz globin sicilske zgodovine in opisuje obliko samoorganiziranja proti visoki stopnji nepravnosti družbene ureditve v času, ko je pripadala Španiji – so se tako preoblikovale v legitimno oblast na določenih območjih Sicilije in italijanskega juga. Oblast je laže delegirala del skrbi za vzdrževanje javnega reda na »častne ljudi«, ker avtentični mafijec ni bil karizmatična figura, prej protiherojski in protikarizmatični vzorec voditelja. Tradicionalni mafijec se je kazal s ponižne plati, drugače kot gangster. Ni se vsiljeval z izjemnimi lastnostmi in kot model za druge. Ni veljal za delinkventa, spremljal ga je sloves, da drži dano besedo, spoštuje pravila. Med zakonitimi oblastmi in mafijo je nastal torej funkcionalen odnos, ki ga je utrjevala medrazredna narava mafije.

Tradicionalna mafija je opravljala tri vrste nalog, ki so jo postavljale na položaj vplivnega družbenega dejavnika.

Prva je bila zaščita, torej dejanja za zavarovanje lastnine. Ta specifično mafijska oblika dejavnosti je imela obliko pobiranja davkov za domnevno zaščito. Načelno je bila naperjena proti banditom in tatovom, v resnici je bila vzporedna paradržavna obdavčitev. Mafija je formalno branila neko družbeno vrednoto – lastnino – in je s tem postala del lokalnih elit; ne direktno, ne povsem, kot po nepisani pogodbi, ki je zagotavljala neodvisnost obeh oblasti druge od druge.

Druga funkcija je bila odvrčanje od obnašanj, ki so nasprotovala veljavnim družbenim pravilom z uporabo neformalne prisile. Mafijci so v tej vlogi – preganjalec tatov, prostitutk, običajne delinkvence – nastopali kot varuhi javnega reda.

Mafijski in državni organi – o tem so pričali podatki o življenju na območjih z veliko gostoto mafije – so po naravi stvari tekmovali za monopol prisile na tem področju, toda pogosto tudi sodelovali. Kljub temu da je bila mafijska oblast v navzkrižju z uradnim pravnim sistemom, so znani številni primeri, ko je sodelovanje oborožene veje mafije odločilno prispevalo k zmanjšanju kriminalitete, zlasti cestnega razbojništva. Tu je prišla na dan konservativna narava mafije, ki je zavračala včasih utopično, neurejeno naravo primitivnih socialnih uporov po vzorcu Robina Hooda. Tak je primer Salvatora Giuliana v petdesetih letih, ki je začel kot cestni razbojnik in nasprotnik mafije, nadaljeval kot njen zaveznik in končal kot klasični sicilski bandit, ki so ga v povezani akciji odstranile oborožene sile reda in mafije. Samo v pokrajini Caltanissetta so v desetletju po vojni s pomočjo mafije ubili 63 cestnih razbojnikov. Še manj pomislekov je imela mafija, ko je bila tudi s podporo sil »reda« uporabljena za boj proti političnim in sindikalnim »deviacijam«. Med leti 1945 in 1959 je bilo na Siciliji ubitih 40 sindikalistov, ki so se upirali mafijski kontroli trga delovne sile in političnega kupčevanja z volivnimi glasovi. Najbrž ta podatek ni povsem neodvisen od dejstva, da sodobne množične leve stranke na italijanskem jugu, zlasti v krajih z veliko gostoto mafijstva, niso nikoli postale pomemben politični dejavnik.

Tretja naloga je bilo posredovanje med tradicionalno sicilsko družbo in zunanjim svetom in v mnogih zadevah znotraj nje. Mafijec je v takem primeru deloval kot mirovni sodnik in ohranjal veljavni red. Ker mafija ni imela enotnega poveljstva, ampak je bila mafijska oblast sestavljena iz mnogih »družin«, je bilo posredovanje po logiki stvari praviloma nepristransko in je zato dvigovalo ugled posrednikom.

Od združitve Italije leta 1860 je italijanska država torej deloma, čeprav neorganizirano in odvisno od okoliščin, priznavala lokalno avtoriteto mafije. Srečali sta se dve potrebi. Legalna oblast je potrebovala mafijo za vzdrževanje javnega reda

na Siciliji in na jugu Italije, ker je varčevala s sredstvi in človeškimi energijami. Mafiji pa je bilo na drugi strani do tega, da pridobljene pravice iz prejšnjega obdobja pomanjkljive pravne države ohrani tudi v novi državi. Geslo nove Italije – pustiti naj lokalne zadeve uredijo lokalne elite – je pomenilo začetek skupnega, vzporednega življenja dveh oblasti. Člani mafije so dobili položaje sodnikov v civilnih in kazenskih zadevah, kot uradniki so vzeli v roke občutljive vzvode vodenja države. Z zadolžitvami te vrste se je poglobil tudi postopek politične integracije mafije v »sistem«. Politiki so se posluževali mafije za pridobivanje volivnih glasov, na katere v normalnih razmerah ne bi bili mogli računati. Mafijski lokalni šef je bil praviloma veliki organizator pridobivanja volivcev na političnih volitvah. Mnogi južni politiki – od združitve do poznih 50-tih let – so se zato za svoje politične uspehe morali zahvaliti prav mafijskim skupinam. Iz najnovejših kazenskih preiskav se tem ugotovitvam pridružujejo nove: prav do današnjih dni je mafija organizirala »nabiranje« volivcev za določenega politika, ki je potem »urejal kakšno stvar«. (Iz zaslišanja mafijskega spreobrnjenca Tommasa Buscette pred senatno preiskovalno komisijo leta 1992: Vprašanje: Lahko pojasnite, kako deluje mehanizem pred volitvami? Treba je najti primerne kandidata . . . Odgovor: Ne, mafija ne izbere kandidata. Vprašanje: Dovolite, da dopolnim vprašanje. Pomeni, da ne izbira mafija kot organizacija, temveč posamezni mafijski veljak? Odgovor: Da, tako je, vsak izbira sam. Vprašanje: Družina ali posameznik? Odgovor: Gre za skoraj osebno zadevo. Vprašanje: Toda se vzpostavijo stiki s tistim, ki ga naj bi volili? Odgovor: Seveda. Vprašanje: Ali bi se lahko zgodilo, da bi mafija na ozemlju pod svojim nadzorstvom volila nekega politika ne da bi on vedel za to? Odgovor: Ne. Pravzaprav nikogar nismo ovirali, če je hotel kandidirati. Nastopili smo samo proti komunistični partiji v pravem pomenu besede. Šli smo od družine do družine in govorili, da je KPI najslabša stvar na svetu. To da, toda kar zadeva druge stranke, smo pustili svobodo kandidiranja. Zato je bil politik tisti, ki je iskal stik z mafijcem, ker je vedel, da bo tako lahko dosegel mnogo več kot pa bi bil zmožen doseči sam.)

Komplementarnost dveh vej oblasti je bila v določenih obdobjih tolikšna, da je dobila že prostor v teoretskih razpravah, ki so iskale zakonitosti pojava. Raziskovalec mafije Pino Arlacchi navaja primer javnega tožilca pri vrhovnem sodišču (italijanska tožilstva so povezana z različnimi nivoji sodišč) Giuseppeja Lo Schiava, ki je pisal v neki pravni reviji v šestdesetih letih: »Pravijo, da mafija prezira policijo in sodstvo, vendar to ni res. Mafija je vedno spoštovala sodstvo, pravičnost, sprejela sodbe in ni ovirala dela sodnikov. Med preganjanjem banditov in izobčencev je celo pomagala silam reda« (Mafija-podjetnica, 1983).

Izmenjava storitev je bila del pollegalnih metod politične ureditve; v zamenjavo za glasove je politik organiziral protiusluge svojemu volilnemu zavezniku: priskrbel dovoljenja za nošenje orožja, »uredil« kakšen konflikt s policijo, kadar sta konkurenta za monopol prisile le prišla v spor, dosegel premestitev kakšnega preveč natančnega javnega funkcionarja, pokril kakšno nečisto finančno operacijo in podobno. Sodelovanje te vrste, ki je lokalno politično kulturo, pravzaprav subkulturo, legitimiralo v italijanskem nacionalnem okviru, se je proti koncu minulega stoletja vedno bolj krepilo, zlasti po prvi pomembnejši razširitvi volilne pravice v osemdesetih letih. Uvedba splošne volilne pravice za moške je nato leta 1912 mafiji zagotovila odločilno vlogo v organiziranju politične oblasti zaradi sposobnosti »kontrol« volilnih območij in sugestij o tem, kako naj volivci volijo. Vezi s politiki so bile pragmatične, vendar značilno domače. Zamenjava uslug je bila zvezana z določenim kodeksom prijateljstva. Ta lastnost odnosa je izvirala iz

načina organiziranja mafije v obliki »temeljnih enot«, za katere so veljala posebna pravila obnašanja družinskih in prijateljskih vezi znotraj posameznega jedra. Poznavalci zanikajo, da bi kdaj obstajalo enotno poveljstvo mafije, ki bi bilo absolutno hierarhično urejeno. Poveljujoči so bili, vendar njihova moč ni slonela na hierarhični vojaški organizaciji. Mafijska banda je bila skratka preprost, trden organizem, neinstitucionaliziran in nebirokratiziran. Združbo je vodilo štiri, pet oseb, ki so imele največ izkušenj in vpliva glede na starost, izkušnje, inteligentnost in družbeni položaj.

Med tradicionalno mafijo in današnjim položajem so strukturne podobnosti, toda deli ju značilnost pojavnega razvoja Italije, ki je sesul tradicionalno gospodarsko strukturo na jugu in na severu. Cilj priključitve juga severu je imel dve pomembni orodji: migracije z juga na sever in s podeželja v mesta ter obsežne javne investicije na nerazviti jug. Oboje je v kratkem povzročilo hudo krizo mafije in njenega položaja v družbi, zlasti zato, ker ji je začelo primanjkovati ljudi. Možnosti zaposlovanja so bile izjemno velike, tako na jugu kot na severu in po določenem času se je starostna podoba mafije zelo postarala, pretrgala se je kontinuiteta med generacijami. V strukturnem družbenem spreminjanju so se menjale vrednote, tudi odnos do zakonitosti. V novih razmerah v lokalnih skupnostih klasični mafijec ni imel več pravega družbenega smisla, kakršnega je vsaj deloma imel nekoč. Tako se je spreminjala in prilagajala tudi mafijska kultura: gonja za pridobivanjem bogastva, ki je v tradicionalnem mafijskem sistemu vrednot pomenila le enega od mnogih elementov prestiža in avtoritete, je začela postajati edini vir za zagotovitev sposobnosti obvladovanja določenega ozemlja.

Odprtje družbe navzven je spremenilo tudi vlogo klasičnega posredovalnega poslanstva mafije, ker so bili konflikti drugačne narave in zmanjšal se je pomen drugega opornega stebra sistema, ko je zakonita oblast zaradi ohranjanja javnega reda oddajala javne funkcije članom mafije. V šestdesetih letih je boj proti mafiji tako napredoval, da je parlament ustanovil stalno preiskovalno komisijo (1962), ki je s svojimi poročili bistveno posegla v »funkcionalno nujnost« sodelovanja zakonite in vzporedne oblasti na Siciliji, v Kalabriji in Kampaniji. Pino Arlacchi v že omenjenem delu navaja odlomek iz poročila Komisije iz leta 1963, ko je komunistični poslanec na volitvah v deželno sicilsko skupščino obsodil podporo, ki so jo mafijske združbe dale krščanskodemokratskim kandidatom, posebej pa opozoril na zvezo med poslancem KD Canzonerijem in mafijskim veljakom Lucianom Liggio. »Canzoneri je bil ob tej priložnosti tako nepreviden, da je v izjavi opisal Liggia kot krivično preganjanega s strani sodstva zaradi komunističnih obrekovanj. V resnici je bil Liggio tedaj izobčenec, ki so ga iskale oblasti, vendar je po zaslugi svojih političnih prijateljev lahko nekaznovano gibal in organiziral svojo kriminalno mrežo. Po aretaciji Liggia in drugih znanih mafijskih veljakov se je poslanec Canzoneri dokončno umaknil z deželnega političnega prizorišča.«

Organska zveza med politiko in mafijo se je natrgala in v šestdesetih letih se je mafijec vedno bolj približeval običajnemu delinkventu, tipu modernega mestnega gangsterja brez korenin in brez trdne zaslombe v okolju. Spreminjanje družbenih odnosov je bilo celo tako obsežno, da so bili nekateri analitiki prepričani, da bo mafija kot družbeni, kulturni pojav izginila in da bo Sicilija imela opraviti samo še z mestnim kriminalom kot vse druge dežele. Toda napovedi se niso uresničile; zveza mafije s politiko se je le spremenila.

Razmerje med mafijo in politiko je vstopilo v novo obdobje, ko se je, glede na zmanjševanje vpliva mafije, okrepila moč krščanskih demokratov, ki so se v okviru strukturnih sprememb političnega in ekonomskega življenja na Siciliji, uspeli pola-

stiti vseh ključnih vzvodov. Krščanskodemokratska stranka se je modernizirala v kadrovsko strankarsko skupino, ki je imela privilegirani dostop do razdeljevanja velikanskih javnih sredstev za pomoč nerazvitim. Kriteriji, po katerih je ta deželnostrankarska oblast vključevala v svoje vrste eksponente mafije, so bili podobni tistim iz časov združitve Italije, vendar zaradi neke lastnosti bistveno drugačni. Aparat državne prisile je bil neprimerno močnejši in tako so bili mafijci postavljeni pred izbiro, da se priključijo in spravijo v sklad z zakonom ali pa izberejo pot izobčencev z vsemi posledicami, ki jih je taka odločitev prinašala. Mnogi so sprejeli ponudbe in javna uprava se je napolnila z nekdanjimi pripadniki mafije, njihovimi sorodniki in prijatelji. Nenavadno trdnost politične oblasti krščanskih demokratov je bilo mogoče razložiti v okviru znatne ekonomske moči zaradi poseganja države v gospodarstvo, z distribucijo subvencij, oddajanjem naročil za delo, zaposlovanjem v obsežnem javnem sektorju, dodeljevanjem pokojnin in invalidnin. Povojni fenomen mafije bi bil nerazumljiv, nesposobnost sil reda zadati mu odločilne udarce nelogična, če ne bi vzeli v račun tega posebnega klientelnega razmerja med politiko in mafijo: zagotavljanja volilnih glasov za protiusluge vseh vrst, to pot bistveno obsežnejše in privlačnejše, kot jih je lahko nekoč v razmerah velike zaostalosti zagotavljala tedanja uprava tradicionalni mafiji. Obsežno politično poseganje v ekonomsko sfero je iz javnega sektorja naredilo najpomembnejši vir ekonomske in finančne moči. (V neki raziskavi iz leta 1964 so ugotovili, da je bilo od 4025 gradbenih dovoljenj, ki so jih izdali upravni organi med leti 1957 in 1963 v Palermu, osemdeset odstotkov danih petim imenom slamnatih podjetij, za katerimi so se skrivali podjetniško-mafijski lobiji).

Konec ekonomskega čudeža

Velika transformacija Sicilije se je končala v začetku 70-ih let in tedaj so se znova podrla ravnotežja. Delovnih mest je bilo manj, ustavili so se migracijski tokovi, zmanjšal se je obseg finančnih posegov države na jug. Porazgubili so se pozitivni učinki vlaganj in preostala sredstva so postala predmet ostrih bojov med kandidati zanje. Ostala je logika »podporništva« manj razvitega juga, zaposlovanje v državnem sektorju (s podobnimi učinki kot v ekstenzivnem zaposlovanju sistemov realnega socializma), z gradbeništvom javnih del kot glavno industrijsko dejavnostjo.

Na dan je prišlo spoznanje, da Italija ni imela enotnega ekonomskega sistema, kar jo je zelo razlikovalo od drugih zahodnih držav. V obdobju povečanega drobljenja in vračanja k starim lokalnim partikularizmom se je mafija reorganizirala v podjetnico. Položaj na obrobju družbe je nove mafijske vodstvene strukture, ki so v krvavih notranjih vojnah obračunavali s starimi veljaki, silil k brezobzirnosti in kopičenju dobičkov. Tradicionalna vloga določenega varovanja reda se je porazgubila. Skokovito naraščanje umorov in drugih nasilnih dejanj je pokazalo drugi, gangstrski, »ameriški« obraz mafije in posledica tega je bila sprememba razmerja s politiko. Odnos je bil mnogo bolj konflikten, čeprav se temeljni interes za izmenjavo uslug in protiuslug ni spremenil. Vsaka južna pokrajina je imela enega ali dva posrednika iz vrst krščanskih demokratov, ki so imeli v rokah izjemno obsežno, neposredno ekonomsko oblast. Razdeljevali so delovna mesta, kredite, naročila mimo javnih natečajev, koncesije, licence, dodeljevali pokojnine, financirali take in drugačne potrebe. Realna moč se je zdela brez meja, vendar je, kot dokazujejo novi podatki, še naprej slonela na vzajemnih interesih z mafijskimi

družinami, ki so še naprej zagotavljale volilne glasove. Stalne klientele so ohranjale trdne vezi in zanesljivost političnih mnenj volivcev. Čim več glasov je kak »zaupnik« lahko prinesel svoji struji krščanskodemokratske stranke, tem trdnejši je bil njegov pomen kot oficirja za zvezo z Rimom. Postopoma so prišle do glasov tudi druge stranke, na primer socialistična v fazi vzpona Bettina Craxija, vendar sistema oblasti krščanskih demokratov ni nikoli doslej ogrozil nihče (od 40 do 50 odstotkov volivcev juga je volilo zanje ali tudi dvakrat več kot na severu Italije).

Velik del preiskave vloge Salva Lime je bil posvečen ravno njegovi funkciji »nadzorovanja« volilnih glasov in partijskih izkaznic. Lima naj bi bila zaradi zanesljivih glasov, ki mu jih je dajala mafija kot protiuslugo za splošno zaščito in povezavo z njegovo »rimsko zvezo«, upravljal z znatno količino politične in ekonomske moči. Zveza z »rimskim politikom« je počivala na obojestranskem interesu. Rimski politik naj bi bil uporabil Limo za utrditev moči svoje »struje« v veliki in raznobarvni organizaciji, kakršna je bila krščanskodemokratska, na drugi strani pa so Lima in njegovi lahko na Siciliji krepili prevladujoč položaj, ker so lahko ponudili usluge, ki jih drugi s slabšimi zvezami niso mogli. Med mnogimi »uslugami« mafiji vzbujajo zgroženost zlasti tisti od tožilstva domnevani posegi, ki naj bi bili s pomočjo naklonjenih sodnikov na vrhovnem sodišču težili k razveljavitvi obsodb mafijcev z druge stopnje. Logični odgovor zahteva vprašanje, zakaj naj bi bila potem mafija umorila Limo. Tožilci so v gradivu pripravili odgovor: umor naj bi bil opozorilo »rimski zvezi« (Andreottiju), da je neuspeh posredovanja pri popravni neke pomembne sodbe (zanesljiv sodnik je bil zaradi protestov javnosti premeščen znotraj vrhovnega sodišča in je zdaj suspendiran) zelo zožil okvire sodelovanja z mafijo.

Prestiž vodilnih italijanskih politikov, ki so se oblikovali v teh zapletenih razmerah na jugu in na Siciliji, bi še pred časom lahko zapeljal v sklepanje, da so oni vodili igro. Podatki, ki prihajajo na dan zdaj, govorijo o drugem. Mafijski podjetniki so čutili, da so postali člani vodilnega razreda in fenomen velikopotezne podjetniške mafije (bančne, gradbeniške) je končal razmerje podrejenosti lokalnega mafijca do uradnika. Niso bili več potrebni stiki preko posrednikov na nižjih ravneh, postali so direktni, takojšnji. Tudi zunanji videz se je spremenil: niso več mafijci hodili k politikom prosit za usluge, ampak so ti prihajali k njim.

Ugotovitev Pina Arlacchija iz leta 1983, da se zdaj »politiki lotevajo celo napornih potovanj po morju, da se lahko srečajo z mafijskimi veljaki«, je bila v času nastanka knjige ena od tistih resnic, ki so ji vsi verjeli, vendar ni imela posledic za nikogar. Za sodišče je bilo treba določiti, kdo je kdaj zakaj naredil tako potovanje h komu in kam. Šele deset let pozneje je generične domneve mogoče dokumentirati z izjavami očitvidcev iz notranjščine mafije. (Tako so zdaj v pravnih aktih izjave prič, ki so videle Andreottija prihajati na sestanek z mafijskim vrhom v njihovih stanovanjih v Palermu).

Pojuznjenje Italije

Zapleteno razmerje med mafijo in oblastmi na Siciliji, Kampaniji in Kalabriji se ob kazenskopravno relevantnih izjavah prič o direktnih in trajnih stikih med politiki iz prve vrste prikazuje kot značilnost določene epohe, ki ima v sebi še elemente prvotnega kulturnega ključa. »Meridionalizacija« – (pojem, ki ga uporabljata britanski zgodovinar David Hine v pravkar izšlem delu *Governing Italy*) – pomeni navado obračanja ljudi k lokalnim veljakom, od katerih pričakujejo

usluge in zaščito. Pomemben delež nadzorstva nad konsenzom volivcev in zagotavljanja njihovih volilnih glasov se je nekoč in se še vedno prelija preko naročanja javnih del, ki so v rokah javnih funkcionarjev, čeprav je v gangstrski dobi mafija velik del ekonomske neodvisnosti dobila s trgovino z mamili. V zameno za glasove dobivajo mafijske strukture zaščito in preko finančnikov-zaupnikov je zagotovljeno tudi prelivanje umazanega denarja. To je struktura oblasti, kjer je spoštovanje zakonov samo pogojno, kjer je volivce mogoče še vedno kupiti, kjer je zasebna kapitalistična pobuda minimalna in pravosodni sistem neučinkovit.

Jasno je, da v moderni dobi mafije te metode življenja niso mogle ostati omejene le na Sicilijo, Kampanijo in Kalabrijo. Nujna so bila zavezništva znotraj velikih strank in med njimi, pri čemer so pomembni južni politiki, ki so dobesedno »nadzorovali« desettisoče volilnih preferenc, igrali izjemno pomembno vlogo tudi v vsedravnem merilu. Postopoma so se pravila z juga razširila tudi drugam in kazenska preiskava korupcije v Milanu je prinesla na dan določene pojave, ki imajo svoje kulturno poreklo na jugu. Tako je naloga spreminjanja sistema mnogo več kot samo kaznovanje kriminalnih degeneracij. Vrsto ljudi bi bilo zdaj celo mogoče odstraniti, mnogi bodo tudi obsojeni, vendar s tem ne bo že zanesljivo rešeno moralno vprašanje Italije, ki je hkrati tudi vprašanje trdnosti ustanov in zaupanja državljanov.

Sever je sprožil svojevrstno »kulturno revolucijo«, ki je oplazila jug, pripeljala do anateme mafijcev s strani pontifexa Janeza Pavla II. in prvič zares zastavila tudi vprašanje vloge Cerkve v razmerju med mafijo in oblastmi. Nesporno je, da gre za probleme, ki jih na severu doživljajo drugače kot na jugu; tam so bili razširjeni, toda ne vsidrani v družbo, zato je akcija pravosodja lažja kot na jugu, kjer imajo korenine. Toda kazenske preiskave o zvezah mafije s politiko (poleg Andreottija je podobnih hudih kaznivih dejanj obdolžena cela prednja vrsta politikov z juga) bodo, čeprav same na sebi nezadostne za spremembo stanja duha, dosegle nekaj drugega: močno bodo dvignile prag občutljivosti javnosti, izostrile občutek za zakonito in legitimno in s tem povečale stopnjo kontrole javnosti, torej volivcev. To pa bi utegnila biti podlaga za postopno porušenje zvez med mafijo in politiko, posebno še če bo zaradi reforme političnega sistema, ki jo narekuje razvita Lombardija, upravnim organom na voljo bistveno manj javnih finančnih sredstev, s katerimi so se od mafije posredno kupovali volilni glasovi in moč.